

Розділ: Політична психологія

УДК 159.922.923

Психологічні механізми вибору політичних лідерів

Г. О. Кириленко, О.Л. Луценко

У статті представлені результати дослідження на прикладі конкретних політичних діячів особливостей дії таких психологічних механізмів вибору політичних лідерів, як: ціннісного механізму, механізму ідентифікації та механізму взаємозв'язку особистісних рис виборця з типом лідера, якому надається перевага. Дослідження показало наявність відмінностей у цінностях та особистісні розбіжності між групами прибічників політичних лідерів. Виявлено прояви механізму ідентифікації політика, якому надається перевага, з бажаним емоційним станом у виборців.

Ключові слова: політичні лідери, цінності, особистісні риси, ідентифікація з політиком, виборці.

The article presents the results of the studies of psychological mechanisms particular features when selecting political leaders, such as: mechanism of value, authentication mechanism and mechanism of connection of voter's personality traits with those of the preferred politician that are received on the example of specific politicians. The study revealed the existence of differences in values and personality differences between groups of political leaders supporters. The mechanism of a politician identification with the desired emotional state of the electorate was defined.

Key words: political leaders, values, personality traits, identification with the politician, electorate.

В статье представлены результаты исследования особенностей действия таких психологических механизмов выбора политических лидеров, как: ценностного механизма, механизма идентификации и механизма взаимосвязи личностных черт избирателя с предпочитаемым политиком, полученные на примере конкретных политических деятелей. Исследование показало существование различий в ценностях, а также личностные различия между группами сторонников политических лидеров. Обнаружены проявления механизма идентификации политика с желаемым эмоциональным состоянием у избирателей.

Ключевые слова: политические лидеры, ценности, личностные черты, идентификация с политиком, избиратели.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Сьогодні у світлі того, що громадянське суспільство знаходиться у стані невпевненості, і переживає кризу довіри до влади, стало як ніколи важливо розглянути питання про психологічні механізми, що детермінують вибір політичних лідерів. Виборці «впізнають» в політиках, які претендують на ту чи іншу посаду, свого обранця за іншими ознаками, ніж представники еліт або політологи. На думку багатьох дослідників, в сучасному українському суспільстві переважає стихійно-раціональний тип політичної свідомості, і механізми раціональної оцінки виборцем політичної ситуації та наслідків свого вибору відіграють дещо меншу роль. Цим пояснюється цікавість до питань, які ж саме психологічні механізми, що не лежать у площині раціонального, поміркованого вибору, відповідають за надання переваги політичному лідеру того чи іншого типу.

Особливу актуальність дослідженню психологічних механізмів вибору надає тенденція, коли значна частина українських виборців готова надати перевагу «новим обличчям» у політиці, не дуже глибоко замислюючись, які об'єктивні політичні якості, програму дій мають ці політики тощо. Цей факт потребує уваги політичних психологів, оскільки важливо зрозуміти, які механізми задіяні при здійсненні електорального вибору політичних лідерів.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. На цей час склалися і співіснують три основні теоретико-методологічні підходи дослідження соціально-психологічних механізмів політичної свідомості виборців: соціологічний, соціально-психологічний і раціонально-поведінковий [7].

Основним механізмом політичної свідомості громадян прихильники соціологічного напрямку вважають механізм ідентифікації виборців з референтними соціальними групами – сім'єю, колегами, тощо [7].

У моделі раціонального вибору політична активність суб'єкта розглядається як така, що, з одного боку, спрямована на отримання максимальної матеріальної вигоди, а з іншого – орієнтована на досягнення значущого соціального схвалення.

Прихильники соціально-психологічних (індивідуально-психологічних) теорій зосередили свою увагу на дослідженні глибинних психологічних детермінант електоральної поведінки. Їх дослідження можна поділити на дві групи. У межах першої досліджуються механізми політичної ідентифікації (формування політичного я-образу), другої – механізми захисту ідентичності (я-образу та ми-образу) [3]. Основою першої моделі є ідея про те, що провідним механізмом політичної активності громадян є механізм партійної або політичної ідентифікації як центральної категорії соціально-психологічного підходу. Проте, в основу політичного вибору покладено, насамперед, ідентифікацію з потенційними об'єктами вибору – політиками або партіями [2].

Класичною працею, що представляє індивідуально-психологічний підхід, вважається

дослідження «авторитарної особистості» Т. Адорно з колегами, за яким було встановлено системний взаємозв'язок деяких психологічних рис з поглядами людей, яких вони визначили як «потенційних фашистів». Адорно і його однодумці авторитарній особистості протиставляли ліберальну та демократичну особистість [1].

Преснякова Л.А. пропонує власне розуміння авторитарного синдрому як комплексу особистісних рис, що об'єднує когнітивні особливості особистості (стереотипність, ригідність і догматизм), потребо-емоційні характеристики особистості (авторитарне підпорядкування і авторитарна агресія) і систему цінностей і уявлень особистості (конвенціоналізм). Авторитарний синдром, як і образи політичної влади, вкладається в індивіда в процесі соціалізації. Судячи по результатам досліджень Преснякової Л.А., «авторитарна» особистість в цілому веде себе по відношенню до влади більш лояльно, ніж «неавторитарна». «Авторитарні» респонденти шукають у владі та лідерах могутні об'єкти для поклоніння, що виражається в підвищеній увазі з боку цієї групи респондентів до такого параметру образів сучасних політиків, як сила-слабкість [8].

Окремо слід зупинитися на дослідженнях цінностей як психологічних характеристик індивіда, що регулюють його політичну поведінку та електоральний вибір. У межах соціокультурного підходу існує низка досліджень, які обґрунтовують теоретичне моделювання електорального процесу за допомогою конструкту «цінності». Наприклад, за дослідженнями Р. Інглхарта, вагомість у суспільстві тих чи інших культурних цінностей впливає на притаманні громадянам конкретної країни форми політичної участі та особливості електорального вибору [4].

У науковому просторі великою повагою користується теорія базових цінностей Ш. Шварца. Так, спираючись на розроблені їм теорію та методики, Ш. Шварц провів низку досліджень, в яких проілюстрував наявність відмінностей між цінностями електорату різних політичних сил. У дослідженні, що проводилося групою вчених по методиці Шварца на італійських національних виборах у 2001 році, результати показали, що виборці лівоцентристської італійської коаліції відрізнялися від прихильників правоцентристської, більшою значущістю ціннісних блоків «універсалізм», «доброта», «самостійність», та нижче за блоками «безпека», «влада», «досягнення», «традиції». Прихильники лівоцентристських партій Італії характеризуються більшою значущістю цінностей «відкритості до змін», а електорат правоцентристських партій відрізняється більшою консервативністю цінностей [10].

С. Фелдман підкреслював важливість розуміння структури цінностей та відносин між ними для розвитку теорії політичних установок [9].

Музика О.Л. пропонує розглянути механізм ідентифікації виборця з лідером, з використанням ціннісного аспекту. Дослідниця вважає, що брак політичної традиції в Україні визначає ту обставину, що політичні цінності фактично не представлені в масовій свідомості і не «освоюються» в процесі інтеріоризації на ранніх етапах розвитку особистості. Небагато можна виокремити людей, які за своїми типологічними особливостями співвідносяться з певними політичними цінностями. «Демократ», «націоналіст», «шовініст», «ксенофоб», «традиціоналіст» – носіїв подібних цінностей не так уже й багато. Згідно з цим, оцінка й інтеграція пропонованих політиками ціннісних конструктів, здійснюється за особистим принципом «контраст-асиміляція», причому на перше місце виходить саме особистість політика – носія цінностей, а не їх зміст. Чим ближче стоять особистісні риси політика до рис виборця певного типу, тим більша ймовірність виникнення в нього особистої симпатії і, відповідно, прийняття декларованих політичних цінностей. І навпаки, чим далі в суб'єктивній моделі стоять особистісні властивості політика і властивості певного типу виборця, тим більшу антипатію викликають цінності, які декларує політик [6].

Мета та завдання роботи. Метою нашого дослідження було проаналізувати особливості дії таких психологічних механізмів вибору політичних лідерів, як: ціннісного механізму, механізму ідентифікації та механізму взаємозв'язку особистісних рис виборця з типом лідера, якому надається перевага на прикладі конкретних політичних лідерів. У зв'язку з цим, завдання у нашому дослідженні наступні:

1. Виявити домінуючі цінності досліджуваних та зіставити їх з наданням переваги політичному лідеру.

2. Виявити особистісні риси досліджуваних та співвіднести їх з політичним вибором.

3. Виявити бажаний психоемоційний стан досліджуваного та його зв'язок з кольором, асоційованим з політиком, якому надається перевага.

Методи та методики:

1. Ціннісний опитувальник Ш. Шварца;

2. Фрайбургський багатофакторний особистісний опитувальник (FPI);

3. Кольоровий тест Люшера, 8-ми кольоровий набір;

4. Метод парних порівнянь.

Для дослідження були обрані шість українських політичних лідерів, які відомі практично кожному виборцю та персоналізують основні політичні сили, які увійшли до Верховної Ради останнього скликання: Порошенко П.О., Тимошенко Ю.В., Янукович В.Ф., Яценюк А.П., Ляшко О.В., Садовий А.І.

Вибірка дослідження: 50 мешканців м. Харкова, 25 жінок і 25 чоловіків віком від 25 до 50 років, з вищою освітою. Для обробки даних був використаний критерій перевірки достовірності розбіжностей Манна-Уїтні.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження

Завдяки використанню методу парних порівнянь ми сформували групи прихильників політичних

лідерів. Досліджувані розподілилися по групах таким чином: група прихильників Януковича В.Ф. – 13%, група прихильників Тимошенко Ю.В. – 10%, група прихильників Порошенко П.О. – 18%, група прихильників Яценюка А.П. – 10%, група прихильників Ляшко О.В. – 11%, група прихильників Садового А.І. – 38%.

1. Аналіз ціннісних механізмів вибору політичних лідерів різних типів

Відповідно до теорії Ш. Шварца, цінності особистості існують на двох рівнях: на рівні нормативних ідеалів і на рівні індивідуальних пріоритетів. Рівень нормативних ідеалів більш стабільний і відображає уявлення людини про те, як потрібно поступати, визначаючи тим самим його життєві принципи поведінки. Рівень індивідуальних пріоритетів більш залежний від зовнішнього середовища, наприклад, від групового тиску і співвідноситься з конкретними вчинками людини.

У результаті аналізу даних, отриманих завдяки використанню методики Шварца, були виявлені наступні закономірності: див. рис. 1 та 2.

Як видно з рис. 1, на рівні нормативних ідеалів спостерігаються наступні відмінності. Для прибічників Януковича вище важливість цінності «Доброта» (за критерієм Манна-Уїтні вона достовірно вище, ніж у прибічників Садового та Ляшко ($p = 0,03$ та $p = 0,04$ відповідно)).

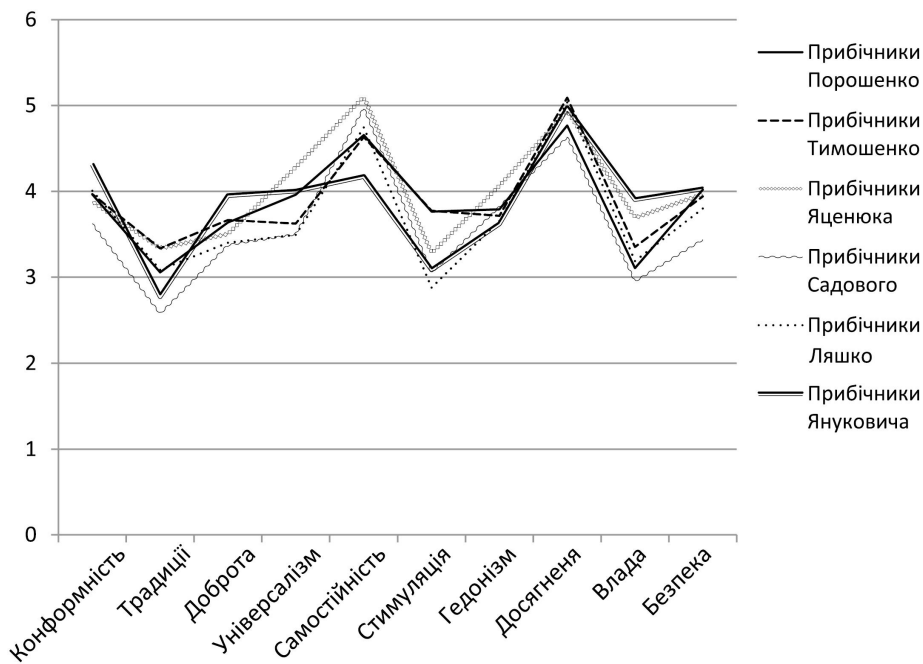

Рис. 1. Ціннісний профіль прибічників політичних лідерів на рівні нормативних ідеалів

Для прибічників Тимошенко вище значимість цінності «Традиції» (вона достовірно вище, ніж у прибічників Садового ($p = 0,02$), Порошенко та Януковича ($p = 0,04$), а також на рівні тенденції достовірних відмінностей ($p = 0,08$) ніж у прибічників Ляшко). Крім того, для прибічників Тимошенко вище значимість цінності «Безпека» (на рівні тенденції до достовірних відмінностей ($p = 0,06$) ніж у прибічників Садового). Також у прибічників Тимошенко значимість цінності «Конформність» достовірно вище, ніж у прибічників Яценюка ($p = 0,03$).

У прибічників Порошенко значимість цінності «Безпека» достовірно вище, ніж у прибічників Садового ($p = 0,01$). Також у прибічників Порошенко є тенденція достовірних відмінностей у домінуванні цінності «Традиції» в порівнянні з прибічниками Садового ($p = 0,09$).

У прибічників Яценюка значимість цінності «Конформність» значуще нижче, ніж у прибічників Тимошенко ($p = 0,03$).

Не виявлено відмінностей в ціннісному профілі прибічників Ляшко і прибічників Садового.

Для прибічників Садового А.І. привабливість цінності «Безпека» нижче, ніж для прибічників Порошенко, Тимошенко, Яценюка і Януковича (відмінність є достовірною у порівнянні з групою Януковича, $p = 0,01$). У прибічників Садового вище значимість цінності «Самостійність» (відмінність достовірна відносно прибічників Януковича, $p = 0,03$). Також для прибічників Садового меншу вагу мають цінності «Конформність» та «Влада» (тенденція достовірних відмінностей порівняно з групою прибічників Януковича, $p = 0,06$).

Далі розглянемо відмінності цінностей між групами прихильників різних лідерів на рівні індивідуальних пріоритетів (рис. 2).

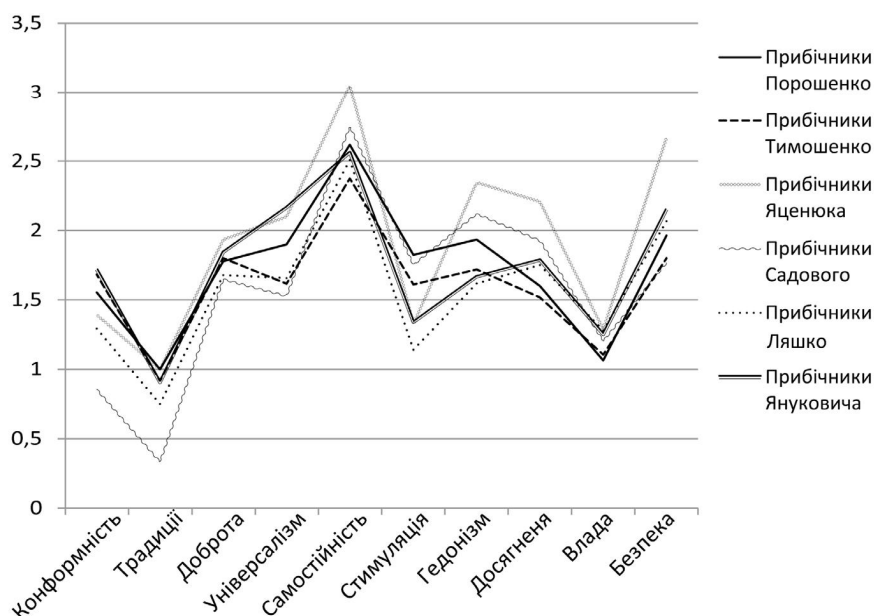

Рис. 2. Ціннісний профіль прибічників політичних лідерів на рівні індивідуальних пріоритетів

У прибічників Януковича В.Ф. вище виражена цінність «Конформність» (достовірна різниця з прибічниками Садового, $p = 0,03$). Також, для прибічників Януковича важливіші цінності «Традиції» та «Універсальність» порівняно з прибічниками Садового ($p = 0,04$ та $p = 0,03$ відповідно).

Для прибічників Тимошенко Ю.В. значимість цінностей «Традиції» та «Конформність» значуще вище, ніж для прибічників Садового ($p = 0,02$). Також, для прибічників Тимошенко на рівні тенденції достовірних відмінностей більш значима цінність «Доброта» ($p = 0,09$).

Для прибічників Порошенко П.О. значимість цінності «Конформність» значуще вище ніж у прибічників Садового ($p = 0,01$). Крім того, вага цінності «Традиції» також вище у прибічників Порошенка, ніж у прибічників Садового (на рівні тенденції достовірних відмінностей $p = 0,09$).

Для прибічників Яценюка А.І. характерна більша значущість цінності «Самостійність», ніж для групи прихильників Порошенка (на рівні тенденції достовірних відмінностей $p = 0,09$). У прибічників Яценюка достовірно вище значимість цінності «Традиції» ($p = 0,05$), ніж у прибічників Садового.

Не виявлено відмінностей в ціннісному профілі прибічників Ляшко О.В. та прибічників Садового А.І.

У прибічників Садового А.І. значно менше виражена важливість цінності «Традиції», ніж у всіх інших груп прибічників.

Порівнюючи особливості ціннісних профілів на рівні нормативних ідеалів та індивідуальних пріоритетів можна відмітити, що більше відмінностей між групами спостерігається на рівні нормативних ідеалів, тобто, на рівні декларованих ідей, життєвих принципів. Меншу кількість відмінностей за рівнем індивідуальних пріоритетів можна пояснити тим, що не всі цінності як керівні принципи життя втілюються в конкретні способи дії. На рівні індивідуальних пріоритетів, як такому, що є сильніше залежним від тиску соціального середовища, люди виглядають як більш схожі, між ними менше відмінностей, навіть якщо вони симпатизують різним політичним лідерам.

2. Дослідження взаємозв'язку особистісних рис досліджуваних з типом лідера, якому надається перевага

У результаті аналізу даних, отриманих за допомогою Фрайбурзького багатофакторного опитувальника, були виявлені наступні закономірності – дивись рисунок 3.

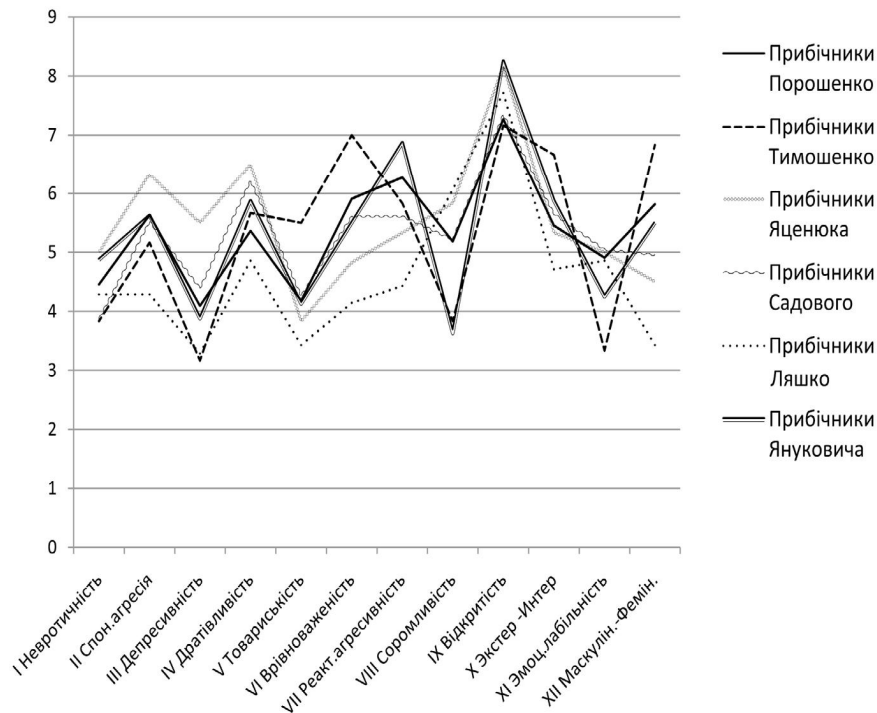

Рис. 3. Усереднені особистісні риси прибічників різних політичних лідерів

Виходячи з даних, зображених на рис. 3, необхідно зазначити, що для всієї вибірки результати за більшістю шкал знаходяться в середньому діапазоні значень (від 3 до 7), що відповідно до норм методики FPI, свідчить про помірну виразність у досліджуваних цих якостей. Найменші значення спостерігаються за рисами «Депресивність» (середнє значення 4,1) та «Товарищескість» (середнє значення 4,2). Єдина якість, яка має виражене високе значення – це «Відкритість» (середнє значення 7,7), що свідчить, з одного боку, про достовірність результатів дослідження, а з іншого – про прагнення респондентів до довірливо-відвертої взаємодії з оточуючими та високий рівень самокритичності.

Були виявлені наступні особистісні розбіжності між групами прибічників політичних лідерів. Прибічники Януковича відрізняються більш вираженою «Реактивною агресивністю» (на рівні тенденції достовірних відмінностей з прихильниками Ляшко, $p = 0,07$).

Прибічники Тимошенко значуще відрізняються більш вираженою якістю «Врівноваженість» ($p = 0,01$) від групи прихильників Ляшко, та на рівні тенденції достовірних відмінностей від групи прихильників Яценюка ($p = 0,07$) і Садового ($p = 0,09$). Також група прибічників Тимошенко має найвище значення за рисою «Маскулінність» ніж у всієї вибірки: достовірно з прибічниками Ляшко ($p = 0,01$) та на рівні тенденції достовірних відмінностей з прибічниками Яценюка ($p = 0,08$). Рівень «Екстраверсії» також значуще вищий у прибічників Тимошенко, ніж у прибічників Ляшко ($p = 0,05$).

Прибічники Порошенка П.О. мають значуще вищий рівень «Маскулінності», ніж група прихильників Ляшко ($p = 0,05$).

Прибічники Яценюка А.П. мають більш виражену «Сором'язливість» (на рівні тенденції достовірних відмінностей у порівнянні з групою Януковича, $p = 0,08$). Також, у прибічників Яценюка більш виражена якість «Депресивність» (на рівні тенденції достовірних відмінностей у порівнянні з прихильниками Ляшко та Тимошенко, $p = 0,09$).

У прибічників Ляшко О.В. значно вище, ніж у всіх інших, виражена якість «Фемінінність», зокрема ніж у прибічників Порошенка ($p = 0,05$) та у прибічників Тимошенко ($p = 0,01$). Прибічники Ляшко мають більш виражену якість «Сором'язливість» у порівнянні з прибічниками Януковича ($p = 0,05$).

Прибічники Садового А.І. мають також середні показники за багатьма рисами, більше виражена в них «Врівноваженість» порівняно з групою прихильників Ляшко ($p = 0,05$).

Розбіжності у виразності різних характерологічних рис свідчать, що наявність певних рис грає роль психологічного механізму при обранні політичного лідера.

3. Механізм ідентифікації бажаного емоційного стану з обраним політиком

Розглядаючи всю групу учасників тестування в цілому, можна виділити наступні особливості: у всієї вибірки є тенденція до домінування жовтого кольору в позиції першого вибору, що говорить про прагнення до надії та очікування щастя, бажання знайти вихід і звільнитися від конфлікту. Також чимала частина людей вибрала в якості першого червоний колір, що говорить про прагнення проявляти активність, жити повним життям, про волю до перемоги, успіху. Третім кольором, що переважає серед

перших виборів, став синій, що свідчить про наявність у людей прагнення до спокою, до єдності з іншими, до гармонії і задоволеності.

Розглянемо особливості кольорових виборів, характерні для груп прибічників політичних лідерів, а також, «кольорові» образи кожного з лідерів.

Загалом у профілі Януковича В.Ф., складеному на підставі кольорів, асоційованих з політиком за всією вибіркою, помітно домінування 3 кольорів: синього, чорного і сірого. З цього можна зробити висновок, що Янукович асоціюється у людей зі спокоем, стабільністю, але також і з негативом, агресивно-деструктивними почуттями, наявність сірого говорить про ізоляцію, відгороджування. На тенденцію асоціювати Януковича з синім кольором могла вплинути стійка асоціація з кольорами політичної агітації. У профілі політика, складеному на підставі виборів кольору його прихильниками, помітна домінація синього кольору, також значно виражений зелений колір, який виражає вольові якості, прагнення в усьому проявляти свою волю. У прибічників Януковича серед виборів щодо себе домінує жовтий колір. Решта позицій порівню ділять між собою синій і червоний кольори, їх значення близькі з середніми по вибірці. Така тенденція може свідчити про те, що прихильники Януковича більш всіх інших мають потребу в надії на краще і чекають щастя, вони більш, ніж всі інші досліджувані прагнуть до оптимістичного погляду на життя.

Загалом в профілі Тимошенко Ю.В. можна виділити 3 кольори: червоний, фіолетовий і жовтий. Це свідчить про те, що Тимошенко асоціюється у людей із збудливістю, активністю, волею до перемоги і бажанням успіху. Фіолетовий колір каже про те, що образ Тимошенко викликає асоціації з прагненням зачарувати, бажанням піддатися навіюванню. Жовтий колір в профілі свідчить про те, що виборці пов'язують з політиком надії та оптимізм. Профіль Тимошенко, складений з кольорів, обраних прихильниками, відрізняється присутністю в ньому всіх основних кольорів, з тенденцією до домінування жовтого. Це говорить про те, що в очах прихильників образ Тимошенко збалансований, він викликає надію, асоційований з волею, активністю і спокоем. Самі ж прибічники Тимошенко також мають тенденцію до значного домінування жовтого кольору, а також до рівного розподілу синього, червоного та фіолетового кольорів. Це може свідчити, що прихильники Тимошенко більше за інших потребують надії та оптимізму, прагнуть до близькості до інших, активності, характеризуються сугестивністю.

Загальний профіль Порошенка П.О. досить збалансований, в ньому виражені всі кольори, з тенденцією домінування чорного кольору і невеликого переважання синього. Наявність чорного кольору говорить про атрибуцію Порошенка негативу, агресивності та деструктивності, про протест. Даний факт, очевидно, має взаємозв'язок з ситуацією в країні, оскільки Порошенко вважають певною мірою відповідальним за бойові дії та численні жертви. У профілі, складеному на підставі кольорів, обраних прихильниками, помітна тенденція до зниження впливу чорного кольору і домінування жовтого кольору. Це говорить, що прихильники Порошенка пов'язують з ним надії і оптимістичний погляд, а також атрибуують йому активність. У самих прибічників Порошенка в рівній мірі домінують два кольори: синій, значення якого значно вище, ніж в середньому по вибірці, а також жовтий колір, значення якого трохи менше виражено. Це говорить про те, що прихильники Порошенка більше, ніж інші учасники дослідження, знаходяться в стані спокою, впевненості. Також вони прагнуть до надії і оптимістичного погляду на життя.

Загалом у профілі Яценюка А.П. досить рівномірно виражені всі кольори, з тенденцією до переважання червоного, сірого і зеленого. Це говорить про те, що політик сприймається як досить активний, що прагне до успіху, має волю до перемоги. Наявність сірого кольору в профілі говорить про його дистанційованість, стриманість, а також прагнення до ізолювання від нього. У профілі, складеному з виборів кольору прихильниками, помітна тенденція до домінування жовтого кольору, що говорить про те, що прибічники пов'язують з ним оптимізм і надію, а також помітно домінують червоний і фіолетовий кольори, що може свідчити про сприйняття його як активної, вольової людини, зі здатністю чарувати, навіювати, тобто певною харизматичністю. У самих прибічників Яценюка більш, ніж в решті вибірці домінує червоний колір, що говорить про те, що їм більше ніж іншим досліджуваним властиве прагнення до активності, перемоги. Прагнення до надії та оптимізму також присутнє у прихильників Яценюка.

Профіль Ляшко О.В., складений з виборів всієї вибірки, демонструє переважання синього кольору, а також тенденцію до переважання зеленого, червоного і фіолетового кольорів. Велика кількість виборів синього кольору можна пояснити тим, що в суспільній свідомості міцно закріпився стереотип про нетрадиційну орієнтацію Ляшка, а також характерна для нашої культури традиція називати гомосексуалістів «блакитними» (деякі досліджувані під час тестування говорили, що не можуть уникнути цієї асоціації). Ляшко О.В. асоціюється у людей з прагненням у всьому проявляти свою волю, незважаючи на опір і протидію, потребою у визнанні, прагненням справити враження. Також в образі Ляшко помітна тенденція до прагнення чарувати, а також активність, воля до перемоги. В загальному профілі Ляшко достатньо виражені також чорний та сірий кольори, що свідчить про асоціювання з ним деструктивних тенденцій, певну відразу, негативізм та бажання відгородитися від нього. Профіль Ляшко очима прибічників демонструє переважання синього і червоного кольорів, тобто, активності і прагнення спокою, впевненості. Також в профілі спостерігається рівна кількість жовтого, коричневого та фіолетового, що символізують надію, чарівність і потребу у відчутті безпеки. Профіль прибічників Ляшко демонструє значне переважання вибору жовтого кольору. Це може свідчити, що

прихильники Ляшко більш інших перебувають в стані надії та оптимізму, про певний інфантізм, що їм властивий. Червоний колір в профілі прибічників говорить про їх прагнення до активності, бажання жити повним життям.

За загальним профілем Садового А.І видно, що йому більше, ніж іншим політикам атрибуують жовтий колір, це говорить про пов'язані з політиком надії, оптимістичні погляди, бажання відходу від конфлікту. Також в образі Садового спостерігається виражена асоціація з коричневим кольором, це говорить про те, що з ним пов'язують позбавлення від дискомфорту, відчуття фізичної безпеки. У профілі від прибічників домінування жовтого кольору ще більш помітно, а також в ньому рівною мірою виражені червоний, коричневий і сірий кольори. Це може свідчити про сприйняття його як активного, безпечного, але відстороненого, що знаходиться в певній соціальній ізоляції політика. Такі асоціації можуть бути викликані браком інформації щодо нього. Саме стосовно Садового профілі від всіх учасників дослідження та від його прибічників практично співпадають. Також в загальному профілі Садового майже відсутній чорний колір (агресія, смерть, відроза, негативізм) на відміну від профілів інших політиків. Прибічники Садового мають достатньо збалансований профіль, в ньому присутні майже всі кольори, крім чорного. Переважають червоний, на рівні середнього значення за вибіркою, і жовтий, виразність якого менше, ніж середнє значення по вибірці. Даний факт може говорити про те, що прибічники Садового на рівні з усіма прагнуть до активності, до повного життя, але їм також властивий широкий круг устремлень.

Можна відмітити, що разом з відмінностями в профілях політиків є спільні риси, можливо тому, що хоча виборці і різні, вони усі сподіваються на здійснення своїх очікувань, пов'язаних з політиком, за якого вони проголосували, і тому вони асоціюють його з позитивними кольорами тесту. Спостерігається відмінність між образами від прибічників та загальними образами, сформованими за цілою вибіркою – це пояснюється більшою надією, яка покладається прихильниками на «свого» політика, та погіршенням його образу, коли його описують не його прихильники.

Висновки та перспективи подальших досліджень

1. У цінностях електорату різних політичних лідерів, з високою вірогідністю, можна знайти значущі відмінності, оскільки з тим або іншим електоральним вибором громадяни, свідомо чи неусвідомлено, пов'язують реалізацію своїх ціннісних (мотиваційних) спрямувань. Очевидною є різниця між цінностями у прибічників «старої влади» – Януковича В.Ф. і Тимошенка Ю.В. і «нової влади» – Садового А.І. і Ляшко О.В. Для прибічників «старої влади» характерне переважає «консервативних» цінностей – традиції, конформність, доброта. У прибічників «нової влади» значення цих цінностей невелике, для них більш важлива незалежність, самостійність, велика ступінь свободи від соціальних рамок, відсутність прагнення до соціально-схвалюваних дій і способу мислення.

2. Особистісні риси досліджуваних, що є прихильниками різних політичних лідерів, значуще відрізняються. Зокрема, прихильники Януковича В.Ф. характеризуються більш високою реактивною агресивністю, особливо у порівнянні зі прибічниками Ляшко О.В. Прибічники Порошенка П.О. більш маскулітні, ніж прибічники Ляшко О.В. Прихильники Яценюка А.П. демонструють більш виражену сором'язливість та депресивність. Найбільше відмінностей виявлено у прихильників Тимошенка Ю.В.: найвища врівноваженість, висока екстраверсія та найвища маскулітність. Прибічники Ляшка О.В., у свою чергу, мають більш виражену сором'язливість, значно вищу виразність фемінітності, ніж у всіх інших груп.

3. Кольорові профілі політиків відрізняються більшою різноманітністю включених на першу позицію кольорів від профілів самих досліджуваних. Лише стосовно Садового А.І. можна спостерігати ознаки погодженості між усіма трьома профілями, тобто його образ є найбільш інтегрованим та викликає найменше протиріч у сприйнятті виборців. Певна подібність спостерігається також між кольоровими профілями прибічників Яценюка та Тимошенка, і профілями самих політиків. Тобто, стосовно цих трьох лідерів можна бачити прояв механізму ідентифікації політика, що обирається, з домінуючим емоційним станом виборців.

Література

1. Адорно Т. Исследование авторитарной личности. / Т.Адорно. – М.: Академия исследований культуры. – 2001. – 416 с.
2. Вільчинська І.Ю. Вивчення мотивації електоральної поведінки у межах соціально-психологічного підходу до її дослідження / І.Ю. Вільчинська // Правова держава: Щорічник наукових праць. 2010. – Вип. 21. – С. 485-494. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/36880>
3. Дилигенский Г.Г. Социально-политическая психология. / Г.Г. Дилигенский. – М.: Наука, 1994. – 304 с. Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/dilig/
4. Инглхарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества / Р. Инглхарт // Политические исследования. – 1997. – №4. Режим доступу: http://www.polisportal.ru/files/File/publication/Starie_publicacii_Polisa/1/1997-4-2-Ingelheart_Postmodern.pdf
5. Карандашев В. Н. Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство. /В.Н. Карандашев// http://victor.karandashevs.ru/vk_docs/Karandashev_Culture_Values.pdf
6. Музика О.Л. Політичні цінності в системі ціннісної регуляції розвитку особистості/ О.Л. Музика //Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. праць / За заг. ред. М.М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – С. 209-218.
7. Позняк Д. Соціально-психологічні механізми політичної свідомості виборців/ Д. Позняк //

- Соціальна психологія. – 2004. – №1. – С. 31–45.
8. Преснякова Л.А. Влияние личностных особенностей на восприятие политической власти в России (1990-е годы) / Л.А. Преснякова // Психология восприятия власти / Под ред. Е.Б. Шестопал. М., 2002. С. 127–128.
  9. Фелдман С. Ценности, идеология и структура политических установок / С. Фельдман // Политическая психология. [Хрестоматия по ред. Шестопал Е. Б.] – М.: Аспект Пресс, 2007. – С. 256–269.
  10. Caprara G. V., Schwartz Sh., Capanna C., Vecchione M., Barbaranelli C. Personality and Politics: Values, Traits, and Political Choice [Elektronij resurs] / G. V. Caprara, Sh. Schwartz, C. Capanna, M. Vecchione, C. Barbaranelli // Political Psychology. – 2006. – Vol. 27. – №. 1. – pp. 1–28. Rezhim dostupu: <http://www.jstor.org/stable/379238>

Література

1. Адорно Т. Исследование авторитарной личности. / Т. Адорно. – М.: Академия исследований культуры. – 2001. – 416 с. Adorno T. Issledovaniye avtoritarnoy lichnosti. / Adorno . - М .: Akademiya issledovaniy kul'tury. - 2001. - 416 s.
2. Вільчинська І.Ю. Вивчення мотивації електоральної поведінки у межах соціально-психологічного підходу до її дослідження / І.Ю. Вільчинська // Правова держава: Щорічник наукових праць. 2010. – Вип. 21. – С. 485-494. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/36880>. Vil'chins'ka I.YU. Vyvchennya motivatsiyi elektoral'noyi povedinki u mezhakh sotsial'no -psykholohichnoho pidkhodu do ee doslidzhennya / I.YU. Vil'chins'ka // Pravova derzhava : shchorichnyk naukovykh prats' . 2010. - Vyp. 21. - S. 485-494 . Rezhym dostupu : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/36880>
3. Дилигенский Г.Г. Социально-политическая психология. / Г.Г. Дилигенский. – М.: Наука, 1994. – 304 с. Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/dilig/ Diligenskiy G.G. Sotsial'no -politicheskaya psikhologiya. / G.G. Diligenskiy . - М .: Nauka , 1994. - 304 s. Rezhim dostupa: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/dilig/
4. Инглхарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества / Р. Инглхарт // Политические исследования. – 1997. – №4. Режим доступу: http://www.polisportal.ru/files/File/pubvlicat/Starie_publicacii_Polisa/I/1997-4-2-Ingleheart_Postmodern.pdf Ingkhardt R. Postmodern: menyayushchiyesya tsennosti i izmenyayushchiyesya obshchestva / R. Ingkhardt // Politicheskkiye issledovaniya. - 1997. - №4 Rezhim dostupa: http://www.polisportal.ru/files/File/pubvlication/Starie_publicacii_Polisa/I/1997-4-2-Ingleheart_Postmodern.pdf
5. Карандашев В. Н. Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство. / В.Н. Карандашев // http://victor.karandashevs.ru/vk_docs/Karandashev_Culture_Values.pdf Karandashev V.N. Metodika Shvartsa dlya izucheniya tsennostey lichnosti: kontseptsiya i metodicheskoye rukovodstvo. / V.N . Karandashev // http://victor.karandashevs.ru/vk_docs/Karandashev_Culture_Values.pdf
6. Музика О.Л. Політичні цінності в системі ціннісної регуляції розвитку особистості / О.Л. Музика // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. праць / За заг. ред. М.М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – С. 209-218. Muzyka O.L. Politychni tsinnosti v sistemi tsinnisnoyi rehulyatsiyi rozvytku osobystosti / O.L. Muzyka // Problemy Politychnoyi psykholohyy ta ee rol' u stanovlenni hromadyanyna Ukrayins'koyi derzhavy : Zb. nauk . prats' / Za zah . red. M.M. Slyusarevs'koho . - К .: Milenium , 2008. - Vyp. 8. - S. 209-218 .
7. Позняк Д. Соціально-психологічні механізми політичної свідомості виборців / Д. Позняк // Соціальна психологія. – 2004. – №1. – С. 31–45. Poznyak D. Sotsial'no -psykholohichni Mekhanizmy Politychnoyi svidomosti vibortsiv / D. Pozdnyak // Sotsial'na psykholohiya . - 2004. - №1 . - S. 31-45.
8. Преснякова Л.А. Влияние личностных особенностей на восприятие политической власти в России (1990-е годы) / Л.А. Преснякова // Психология восприятия власти / Под ред. Е.Б. Шестопал. М., 2002. С. 127–128. Presnyakova L.A. Vliyaniye lichnostnykh osobennostey na vospriyatiye politicheskoy vlasti v Rossii (1990 - ye gody) / L.A. Presnyakova // Psikhologiya vospriyatiya vlasti / Pod red. Ye.B. Shestopal . М., 2002. S. 127-128 .
9. Фелдман С. Ценности, идеология и структура политических установок / С. Фельдман // Политическая психология. [Хрестоматия по ред. Шестопал Е. Б.] – М.: Аспект Пресс, 2007. – С. 256–269. Feldman S. Tsennosti , ideologiya i struktura politicheskikh ustanovok / S. Fel'dman // Politicheskaya psikhologiya. [Khrestomatiya po red. Shestopal Ye.B.] - М .: Aspekt Press , 2007. - S. 256-269 .
10. Caprara G. V., Schwartz Sh., Capanna C., Vecchione M., Barbaranelli C. Personality and Politics: Values, Traits, and Political Choice [Elektronij resurs] / G. V. Caprara, Sh. Schwartz, C. Capanna, M. Vecchione, C. Barbaranelli // Political Psychology. – 2006. – Vol. 27. – №. 1. – pp. 1–28. Rezhim dostupu: <http://www.jstor.org/stable/379238>